

Przewodnik **dla nauczycieli** edukacji obywatelskiej

Autor: Rała Derda

Patronat honorowy

Minister
Edukacji

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

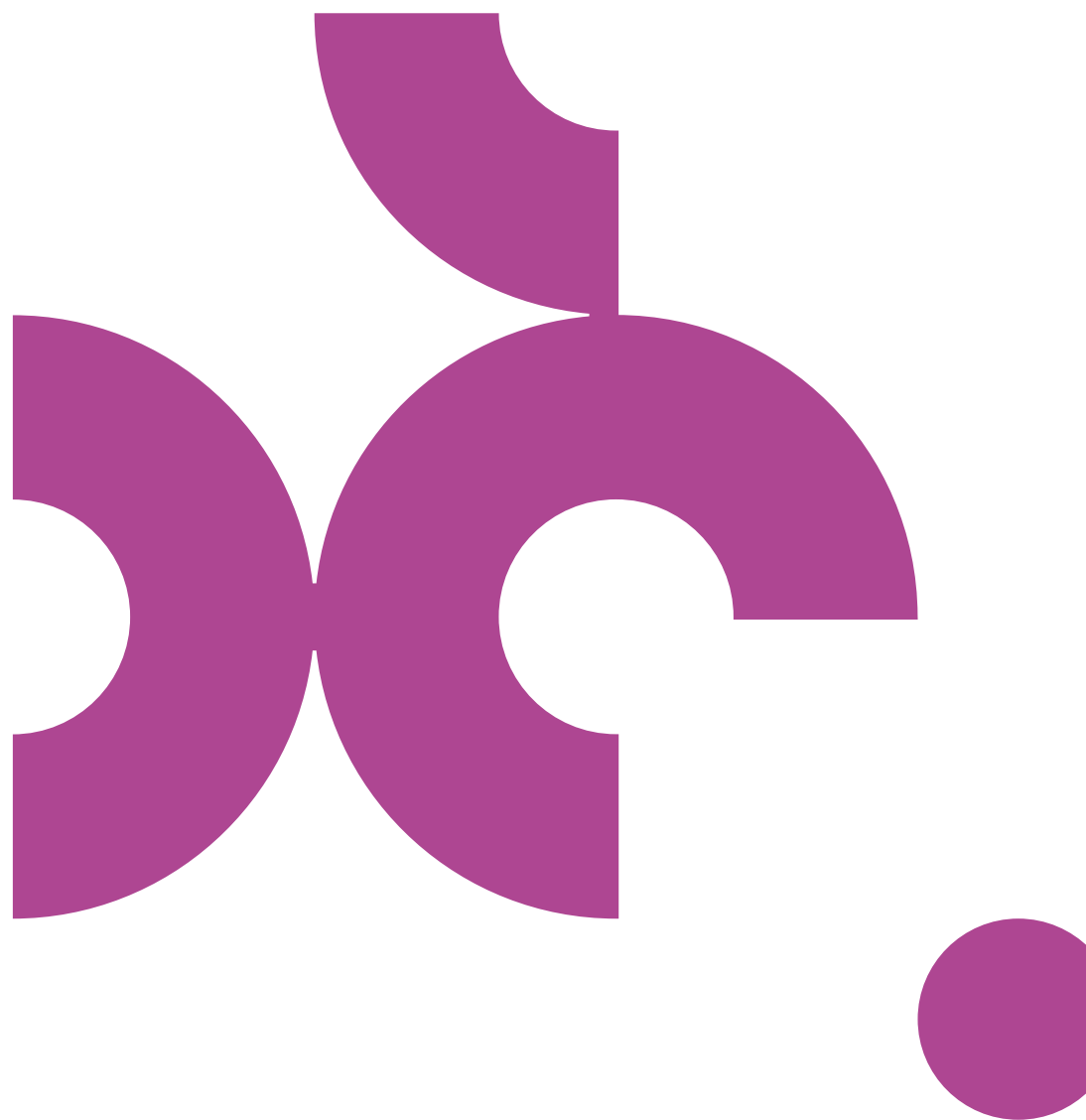
FUNDACJA

Fundacja

Materiał sfinansowano
ze środków Fundacji PZU
oraz Fundacji PKO Banku
Polskiego

Autor:
Rafał Derda

Patronat honorowy

WSTĘP

Edukacja obywatelska doskonale wskazuje, jakie zmiany zachodzą w polskiej edukacji, nie tylko za sprawą reformy, ale też, oddolnie, dzięki proponowanym metodom nauczania, które są już z powodzeniem działa w praktyce.

Jest ona naturalnym dopełnieniem wieloletniej pracy nad wdrożeniem w polskich szkołach elementów oceniania kształtującego, uczenia problemowego, kształcenia umiejętności i planowania lekcji opartych na doświadczeniach uczniów. Edukacja obywatelska wydobywa to, co już dobrego wydarzyło się w szkolnictwie przez ostatnie lata. W centrum procesu uczenia się stają autonomia ucznia i nauczyciela, uczniowska samodzielność i praktyczne wykorzystanie wiedzy.

Jednocześnie edukacja obywatelska daje nauczycielom większą **autonomię** w decydowaniu o tematach i zakresie prac i pozwala pracować kreatywnie, według wybranych metod. W naszej publikacji przypominamy dobre praktyki, dzięki którym potencjał jaki niesie za sobą ten przedmiot łatwiej będzie wykorzystać w pełni.

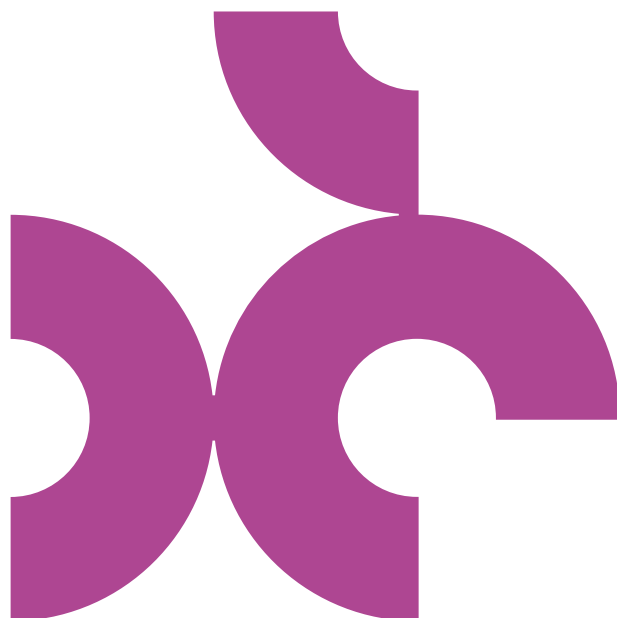
Zobacz: webinar 1 Edukacja obywatelska, od czego zacząć

Zobacz: komentarz metodyczny do podstawy

STOPKLATKA

Zatrzymaj się i odetchnij. Za tobą kilka intensywnych tygodni nowego roku szkolnego i uczenia edukacji obywatelskiej. Sprawdź, co się zmieniło, a co być może chcesz zmienić.

To krótkie ćwiczenie zajmie ci dosłownie kilka minut, ale może pomóc usprawnić przebieg lekcji i współpracę w szkole.

Część 1 - edukacja obywatelska w mojej szkole

- 1 Jaką rolę pełni edukacja obywatelska w mojej szkole? Na ile wpływa na jej życie?
- 2 W jaki sposób edukacja obywatelska wspiera rozwój szkolnej demokracji?
- 3 W jakim stopniu głos moich uczniów jest słyszany i uwzględniany przez dyrekcję?
0-1-2-3-4-5-X-6-7-8-9-10
0=wcale X=nie mam zdania 10=całkowicie
- 4 W jakim stopniu grono pedagogiczne popiera rozwój edukacji obywatelskiej i wspiera mnie w działaniach?
0-1-2-3-4-5-X-6-7-8-9-10
0=wcale X=nie mam zdania 10=całkowicie
- 5 Kto z grona pedagogicznego i pracowników szkoły najbardziej wspiera mnie w działaniach ?

Część 1 - edukacja obywatelska w mojej szkole

- 1 Jakimi konkretnymi działaniami zapewniam moim uczniom podmiotowość i sprawczość?
- 2 W jakim stopniu moi uczniowie mają wpływ na kwestie przebiegu lekcji?
0-1-2-3-4-5-6-7-8-9-10
wcale całkowicie
- 3 Jakimi metodami wzmacniam autonomię uczniów na lekcji?
- 4 Które metody pracy na lekcji edukacji obywatelskiej są najbardziej angażujące?
- 5 Jaką rolę jako nauczyciel lub nauczycielka wybieram: **facylitatora**, mentora czy bezpośrednio prowadzącego proces? Jaki to ma wpływ na zaangażowanie uczniów?
facylitator - osoba, która ułatwia pracę grupy, pomagając jej osiągnąć założone cele
mentor - osoba, która jest specjalistą w temacie i wspiera pod kątem merytorycznym
osoba prowadząca proces - osoba, która jest liderem i nadaje ton, tempo i tematykę pracy
- 6 W jakim stopniu monitorując postępy uczniów, zwracam uwagę na zaangażowanie, współpracę i umiejętność refleksji?
0-1-2-3-4-5-6-7-8-9-10
wcale całkowicie

- 7** Czy stosuję samoocenę i ocenę koleżeńską zgodnie z ich celami wychowawczymi?
- 8** Czy mój system monitorowania postępów (np. portfolio) jest dla mnie i uczniów optymalny, czy wymaga usprawnień?
- 9** W jaki sposób dostosowuję swoje wymagania do uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych?
- 10** W jaki sposób zapewniam poczucie bezpieczeństwa w tematach, które mogą polaryzować grupę?
- 11** Z jakimi instytucjami lokalnymi nawiązałem/nawiązałam współpracę?
- 12** W jaki sposób rozwijam się merytorycznie i metodycznie?
- 13** W jaki sposób dostosowuję swoje wymagania do uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych?
- 14** Jakimi wartościami się kieruję, ucząc edukacji obywatelskiej?

Część 3 - moi uczniowie

- 1** W jakim stopniu moi uczniowie mają poczucie, że ich działania mają realne efekty?
0-1-2-3-4-5-X-6-7-8-9-10
0=wcale X=nie mam zdania 10=całkowicie
- 2** W jakich obszarach (przyswajanie wiedzy, działania obywatelskie, zaangażowanie w zadania na lekcji, dyskusje) uczniowie poczynili największe postępy od początku roku?
- 3** Na ile moi uczniowie rozumieją, że ich działania wpisują się w wartości konstytucyjne i praw człowieka? Czy potrafią podać przykłady tych powiązań?
0-1-2-3-4-5-X-6-7-8-9-10
0=wcale X=nie mam zdania 10=całkowicie
- 4** Z jakimi instytucjami lokalnymi współpracują moi uczniowie w ramach działań obywatelskich?

Podsumowanie

Jakie umiejętności chcę ćwiczyć z uczniami w najbliższych tygodniach? (sprecyzuj okres)	
Które metody pracy chcę zachować i dalej rozwijać?	
Które metody pracy chcę zmienić? Jakie rozwiązanie będzie lepsze?	
Które wydarzenia w życiu szkoły i społeczności lokalnej mogę wpleść w najbliższym czasie do pracy na lekcjach edukacji obywatelskiej?	
Czego chcę się nauczyć jako nauczyciel/ka w najbliższych tygodniach.	

Nie każde **wydarzenie z życia szkoły lub społeczności lokalnej** może być wplecione w lekcje, ale zastanów się, które z nich mogą wesprzeć Twoich uczniów – na lekcji, podczas wykonywania działań obywatelskich lub podczas projektu grupowego.

Początek roku szkolnego minął w większości szkół pod znakiem wyborów do samorządów uczniowskich, obrad gminy i wyników budżetów partycypacyjnych oraz Święta Niepodległości. Kolejne miesiące to doskonała szansa na **wspólne wybranie** rocznic ważnych wydarzeń (nie tylko państwowych, warto spojrzeć na historię lokalną). Lekcja poświęcona temu oraz analiza bieżących wydarzeń pomoże zdecydować uczniom które tematy są dla nich istotne oraz jak je wykorzystać podczas działań obywatelskich (np. wywiadów ze świadkami historii lub organizacji wydarzeń upamiętniających).

Dobłą praktyką może być nacisk na prowadzenie tych tematów i działań, które są związane z – kwestiami ekonomicznymi, wykluczeniem, polaryzacją, ale też problemów dotyczących pamięci historycznej i używania historii jako narzędzia politycznego, czyli tych tematów, które budują podstawy świadomości i wrażliwości społecznej. To może być podwaliną dalszej pracy nad kwestiami legislacyjnymi, pracy instytucji publicznych, ale też przełożenia doświadczeń polskich na dyskusję o problemach globalnych.

Zobacz: Karty działań obywatelskich

Zobacz: Webinar 2 - I semestr edukacji obywatelskiej

Jak wspierać na lekcji rozwój umiejętności?

Podstawa programowa edukacji obywatelskiej i dołączony do niej komentarz metodyczny kładą mocny nacisk na rozwój umiejętności uczniów. W niektórych szkołach, zwłaszcza tam, gdzie uczniowie skupiają się głównie na zapamiętywaniu wiedzy, przejście do zadań rozwijających umiejętności może ich zaskoczyć lub wywołać niewielki opór. Także często nauczycieli uznaje to za kłopotliwe, zwłaszcza w sytuacji, gdy pracę ucznia trzeba ocenić.

Po pierwszych tygodniach pracy z klasą, nauczyciele na ogół mają już dobrze rozpoznane już zasoby i wyzwania danej klasy. Na tej podstawie możesz wybrać jedną lub dwie umiejętności, które szczególnie chcesz ćwiczyć z młodzieżą.

Sięgając do klasyfikacji ATL (**Approaches to Learning**, wspierających proces uczenia się), wyróżnia się **5 podstawowych typów umiejętności**: myślenia, badawcze, komunikacyjne, społeczne oraz samokontroli. To, jak widać, dość ogólny zbiór, który na edukacji obywatelskiej zostaje zawężony przez podstawę programową do umiejętności kluczowych dla danego przedmiotu. Bez ćwiczenia ich złota triada: rozumienie - zainteresowanie - zaangażowanie nie jest w stanie w pełni zaistnieć. Każde z tych elementów wymaga od ucznia zasobów, które pozwalają mu przejść od wiedzy teoretycznej do przełożenia jej na praktyczne aspekty swojego życia.

Poniżej zestawione są umiejętności wyróżnione w podstawie programowej z kategoriami umiejętności ATL. Dzięki temu, łatwiej wybierzesz rodzaj umiejętności jaki chcesz ćwiczyć z uczniami i sposoby na osiągnięcie tego celu.

Kategoria umiejętności wg ATL	Przykłady umiejętności ATL w danej kategorii	Przykłady umiejętności wyróżnionych w podstawie programowej w celach ogólnych	Przykłady typów zadań wspierających ćwiczenie danej umiejętności
Umiejętności myślenia	krytyczne myślenie myślenie kreatywne analiza procesu uczenia się i metapoznanie wykorzystanie wiedzy w innym kontekście	Umiejętność – poszukiwanie, weryfikowanie i krytyczne analizowanie informacji na tematy społeczne i polityczne.	analiza źródeł i/lub określanie swojego zdania – dział Demokracja i prawo, uczeń korzystając z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, wyjaśnia podstawowe wartości i zasady demokratycznego państwa prawa oraz analizuje je i wyraża opinię o ich wpływie na codzienne życie obywateli; Ćwiczenie – praca z tekstem źródłowym a) pytania do tekstu b) samodzielne wyszukanie odzwierciedleń informacji z Konstytucji w codziennych sytuacjach c) wybór jednej z zasad demokratycznego państwa prawa i sformułowanie opinii czy powinno być zmienione czy nie i dlaczego.

Kategoria umiejętności wg ATL	Przykłady umiejętności ATL w danej kategorii	Przykłady umiejętności wyróżnionych w podstawie programowej w celach ogólnych	Przykłady typów zadań wspierających ćwiczenie danej umiejętności
			analiza zagadnienia z różnych perspektyw – dział Polska - świat polityki i sfera publiczna - „omawia wybrane zagadnienie bieżące z zakresu polityk publicznych, które dzieli opinię publiczną, analizuje informacje i opinie na temat tego zagadnienia oraz formułuje własną opinię i uczestniczy w debacie na jego temat. Ćwiczenie - praca w grupach, grupy otrzymują jedno aktualne zagadnienie. Każda z grup interpretuje to zagadnienie z innej (narzuconej) perspektywy np. przedsiębiorców, studentów, kobiet, osób z niepełnosprawnościami, rządzących, opozycji, konkretnej grupy zawodowej itd. Prezentacja pracy grup podparta jest danymi z mediów lub badań (w pracy na lekcji wybranymi wcześniej jako teksty źródłowe przez nauczyciela). rozwiązywanie problemów lub analiza przyczyn i skutków sytuacji prawnej lub społecznej przy użyciu ćwiczenia “co by było, gdyby...” - dział Świat globalnych zależności - „identyfikuje polityczne, gospodarcze, finansowe, społeczne i ekologiczne zależności między Polską a resztą świata oraz analizuje wybrane z nich, wskazując ich przyczyny, w tym historyczne, oraz konsekwencje.” Ćwiczenie: analiza danych, by odpowiedzieć na pytania typu: Co by było, gdyby Polska wyszła z Unii Europejskiej, Polska zrezygnowała z węgla w ciągu najbliższych 5 lat itd. Analiza skutków politycznych, społecznych, ekologicznych i ekonomicznych z podziałem na skutki krótko- i długoterminowe

Kategoria umiejętności wg ATL	Przykłady umiejętności ATL w danej kategorii	Przykłady umiejętności wyróżnionych w podstawie programowej w celach ogólnych	Przykłady typów zadań wspierających ćwiczenie danej umiejętności
			inne ćwiczenia wspierające umiejętności myślenia: selekcja i sortowanie informacji - np. wybór najważniejszych informacji podanych w tekście źródłowym ocena wiarygodności źródeł na podstawie karty oceny wiarygodności źródła przygotowanie argumentów i uzasadnień swoich decyzji np. przygotowanie uzasadnienia do podania do dyrekcji dyskusja oparta na faktach - ćwiczenie dyskusji dążącej do konsensusu lub wysłuchania odmiennych opinii, bez walki o wygraną analiza studium przypadków - analiza historii bohatera by określić i przeanalizować konkretne wyzwanie społeczne podejmowanie decyzji na podstawie danych - wcielanie się w rolę decydenta np. burmistrza miasta rozwiązywanie problemów - analiza problemu społecznego z najbliższej okolicy szkoły i szukanie propozycji możliwych rozwiązań. Analiza na forum trafności rozwiązań. planowanie działań - tworzenie harmonogramu wycieczki, której celem ma być sprzątnięcie starego cmentarza w odległej miejscowości (po uprzednim ustaleniu potrzeb tej miejscowości) samoocena - swojej pracy lub postępów na podstawie karty pracy, kwestionariusza itd.

Kategoria umiejętności wg ATL	Przykłady umiejętności ATL w danej kategorii	Przykłady umiejętności wyróżnionych w podstawie programowej w celach ogólnych	Przykłady typów zadań wspierających ćwiczenie danej umiejętności
			refleksja - metarefleksja i ewaluacja pracy synteza zdobytej wiedzy - krótka notatka podsumowująca najważniejsze informacje rozpoznawanie wzoru działania - interpretacja, na przykładzie opisu, działania np. organu Unii Europejskiej.
Umiejętności badawcze	formułowanie i planowanie działań badawczych, gromadzenie i zapisywanie danych, syntetyzowanie i interpretowanie informacji, ocenianie oraz prezentowanie wyników. świadome korzystanie z mediów oraz tworzenie przy ich użyciu informacji i pomysłów. rozumienie oraz stosowanie społecznych i etycznych zasad związanych z technologią i informacją.	Uczeń wyszukuje, selekcjonuje i ocenia informacje pochodzące z różnych źródeł, w tym cyfrowych; rozpoznaje wiarygodne źródła informacji; wykorzystuje dane i informacje do formułowania wniosków oraz prezentowania argumentów;	Wybór odpowiednich narzędzi i metod zbierania danych (np. ankieta, wywiad, eksperyment, analiza źródeł, obserwacja, fotografia, film, mapa) i ćwiczenia uczące wykorzystania tych metod np. przeprowadzenie spaceru badawczego po szkole lub ankiety na wybrany temat Ćwiczenie: napisanie i przeprowadzenie ankiety badającej poziom zadowolenia uczniów z zasobów szkolnej biblioteki. spójne przedstawienie wyników pracy własnej lub pracy grupy - prezentacje indywidualne i grupowe, umiejętność syntezy, mowa ciała, wybrana technika angażującej prezentacji Ćwiczenie: analiza struktury TedTalk i prezentacja dla chętnych na dowolny temat inne ćwiczenia wspierające umiejętności badawcze formułowanie pytań badawczych do dowolnego zagadnienia tworzenie hipotez i badanie ich słuszności za pomocą wybranego narzędzia np. desk research

Kategoria umiejętności wg ATL	Przykłady umiejętności ATL w danej kategorii	Przykłady umiejętności wyróżnionych w podstawie programowej w celach ogólnych	Przykłady typów zadań wspierających ćwiczenie danej umiejętności
			wyszukiwanie wzorców przyczynowo-skutkowych - praca z tekstami źródłowymi, ćwiczenie 5xdlaczego wyszukiwanie formularzy i danych np. na stronach urzędów korzystanie z informacji prawnej i administracyjnej - na konkretny temat związany z dowolnym działem z podstawy programowej pisanie tekstów językiem formalnym np. podania weryfikacja informacji - fact checking - analiza dezinformacji.
Umiejętności komunikacyjne	słuchanie, interpretowanie, mówienie klarowne wyrażanie się wykorzystywanie technologii TIK do zbierania, analizy i przekazywania informacji	Umiejętność – określanie własnego zdania na podstawie danych, wartości i potrzeb, a także jego wyrażanie oraz poparcie go argumentami. Umiejętność – prowadzenie z szacunkiem dla innych dialogu w kwestiach spornych.	dialogi, debaty i dyskusje - na wybrany temat, od prostych i krótkich, po coraz bardziej złożone Ćwiczenie: rozmowa na temat co sprawia, że łatwiej się uczyć, w której każda osoba siedząca w kręgu dodaje coś od siebie, inni nie oceniają i nie udzielają rad, ale mogą odnieść się do swoich doświadczeń. ćwiczenia wymagające parafrazy - także podczas dialogów lub na przykładzie tekstu źródłowego Ćwiczenie: po wysłuchaniu fragmentu podcastu zaprezentuj swoją parafrazę jego treści. inne ćwiczenia wspierające umiejętności komunikacyjne: różne krótkie formy prezentacji - plakat, infografika, grafika z danymi statystycznymi, wystąpienie, przemówienie, film, podcast, artykuł itd.

Kategoria umiejętności wg ATL	Przykłady umiejętności ATL w danej kategorii	Przykłady umiejętności wyróżnionych w podstawie programowej w celach ogólnych	Przykłady typów zadań wspierających ćwiczenie danej umiejętności
			ćwiczenia na dobór języka do sytuacji - w piśmie formalnym, tekście na social media, podaniu pisanie tekstów, w tym artykułu i podania udzielanie informacji zwrotnej i ocena koleżeńska - podczas pracy w grupie, pracy w parach, ocena koleżeńska prac planowanie i organizowanie wypowiedzi np. konspektu, mapy myśli e-portfolio - organizowanie swojego folderu wg wytycznych od nauczyciela
umiejętności społeczne	Budowanie relacji (empatia, uważność na perspektywę innych) Samokontrola w rozmowie (panowanie nad emocjami, konstruktywność w konflikcie) Wspieranie innych podczas dyskusji Współpraca w grupie (podział ról, odpowiedzialność, komunikacja w zespole) Rozwijanie odporności i przedsiębiorczości społecznej	Umiejętność – podejmowanie działań na rzecz rozwiązania wybranych problemów społecznych polegających na: 1) identyfikowaniu i analizowaniu problemów społecznych w wybranym obszarze; 2) formułowaniu propozycji rozwiązań problemów społecznych i realizacji działań (samodzielnie lub zespołowo) nakierowanych na ich rozwiązanie lub wpływaniu na władze publiczne, aby osiągnąć ten cel.	miniprojekty na lekcji - krótkie projekty klasowe, przygotowujące do dużych projektów Ćwiczenie: zaplanowanie w grupach wieczoru gier planszowych w klasie i wykonanie go. Inne ćwiczenia wspierające umiejętności społeczne: praca w parach - wspólna analiza, podejmowanie decyzji, szukanie i interpretacja danych, generowanie rozwiązań metoda śnieżnej kuli - stopniowe podejmowanie decyzji w grupie - od pracy indywidualnej po całą klasę gry kooperacyjne - zadania edukacyjne oparte na współpracy symulacje - np. obrad

Kategoria umiejętności wg ATL	Przykłady umiejętności ATL w danej kategorii	Przykłady umiejętności wyróżnionych w podstawie programowej w celach ogólnych	Przykłady typów zadań wspierających ćwiczenie danej umiejętności
umiejętności samoregulacji	zarządzanie czasem i zadaniami zarządzanie swoimi emocjami odporność psychiczna samomotywacja autonomia w uczeniu się wytrwałość		planowanie pracy - rozpisanie harmonogramu przygotować do działania lub nauki do pracy klasowej z innego przedmiotu. Ćwiczenie: rozpisz, co musisz zrobić i w jakim czasie, żeby poprawić swoje wyniki z dowolnego przedmiotu. inne ćwiczenia wspierające umiejętność samoregulacji: podejmowanie decyzji - np. wybór w kasie tematów fakultatywnych dialogi oparte na szacunku - metody dialogowe wymagające regulacji emocji analiza SWOT - ewaluacja pracy macierz Eisenhowera (pilne/ważne) - podejmowanie decyzji dotyczących harmonogramu praca z błędem - analiza swoich błędów samodzielne tworzenie kryteriów sukcesu podczas pracy na lekcji wizualizacja postępów - samodzielnej i grupowej np. poprzez zaznaczanie na plakacie kolejnych wykonanych etapów ćwiczenia łączące działanie z wartościami - analiza własnych wartości w odniesieniu do proponowanego działania

Oczywiście umiejętności nakładają się na siebie, tak samo jak ćwiczenia, które mają je wzmacniać. Sprzyja to świadomemu prowadzeniu **spiralnych metod nauczania** – powracania do już nabytej wiedzy i umiejętności, by nadbudować kolejne stopnie zaawansowania w danym obszarze.

Przykładem mogą być **trzy umiejętności**, które są rozwijane we wszystkich działach:

- poszukiwanie, weryfikowanie i analizowanie informacji
- formułowanie własnego zdania na podstawie danych i wartości,
- prowadzenie dialogu w kwestiach spornych.

Zaczynając od prostego kontekstu na etapie 1. uczeń analizuje przyczyny konfliktu w grupie rówieśniczej, formułuje swoje stanowisko lub prowadzi dialog mediacyjny (jako ćwiczenie na studium przypadku).

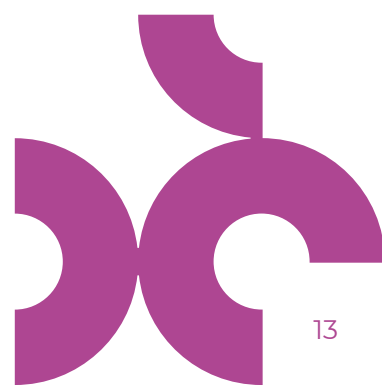
W etapie 2. analizuje zasady współdecydowania w szkole i przedstawia swoją propozycję zmian. By móc to zrobić, uczeń analizuje też zasady prawa szkolnego.

Trzeci etap to analiza sporu może dotyczyć bardziej skomplikowanych sytuacji, np. sporu między urzędem a mieszkańcami dotyczącego konkretnej inwestycji. Do poprzednich umiejętności uczeń dodaje diagnozę potrzeb społeczności lokalnej, fact-checking i/lub inne umiejętności.

Przy okazji omawiania działu dotyczącego Polski, w IV etapie budowania tej umiejętności analizowany spór jest prowadzony już wielogłosowo i nie zawsze prostym językiem i dotyczy sporu z zakresu polityki publicznej.

Po takim czasie i wielu różnych formach ćwiczeń tych samych kluczowych umiejętności, uczeń jest wyposażony w narzędzia do analizy globalnych problemów i formułowania podpartej danymi opinii na ich temat, z szacunkiem dla oponentów. Potrafi przeanalizować język polityki, oddzielić dane od emocji i spojrzeć na sytuację z wielu perspektyw. Gdyby dać mu to ćwiczenie na początku nauki, prawdopodobnie byłoby dla niego o wiele trudniejsze.

Świadomość, jakich konkretnie kompetencji chcesz nauczyć, bywa uwalniająca – o wiele łatwiej wówczas tworzy się zadania edukacyjne, wprowadza elementy oceniania kształtującego i skupia na procesie nauki zamiast (niezbyt) spektakularnych efektach.

Zadania edukacyjne wspierające decyzyjność i samodzielność uczniów

Wykorzystanie **aktywnych metod nauczania**, takich jak odwrócona lekcja, moderowane dialogi, praca w parach i grupach nad zagadnieniami problemowymi itd, są szeroko opisane w komentarzu metodycznym. W zasadzie nie ma takiego tematu i lekcji, które nie powinny wykorzystywać tych metod, by budować poczucie działania i sprawczości wśród uczniów. Treści zawierające elementy wykładu nauczyciela powinny być ograniczone do absolutnego minimum.

Jedną z ważniejszych metod pracy, są miniprojekty na lekcji – zadania edukacyjne, dzięki którym uczniowie będą ćwiczyć poszczególne elementy metody projektu i przygotowywać się w ten sposób do pracy przy projekcie grupowym.

Są one ważne w każdym typie szkoły, także w szkołach branżowych, które nie mają obowiązku prowadzenia projektów. Miniprojekt i zadania wdrażające elementy projektu pozwala na przygotowanie uczniów i do dalszego działania w grupie i świadomego planowania swojego osobistego zaangażowania w sprawy społeczne.

Zobacz: film o metodzie projektu

Zobacz: projekt społeczny krok po kroku

Zadania edukacyjne uczące projektu mogą obejmować:

- 1 Pomysł**
 - a. zadania, w których uczniowie uczą się generowania pomysłów i odsiewania ich.
 - b. zadania, w których uczniowie odpowiadają sobie na pytanie, co chcą zmienić.
- 2 Diagnozę** – zadania, które uczą przeprowadzić:
 - a. diagnozę potrzeb i chęci grupy, która ma pracować nad projektem.
 - b. diagnozę potrzeb społeczności szkolnej lub lokalnej.
 - c. techniki badawcze – desk research, rozpytki, wywiady, ankiety itd.
- 3 Planowanie** – zadania, podczas których uczniowie uczą się wykonać:
 - a. listę realistycznych celów.
 - b. harmonogram prac z określeniem czasu i kamieni milowych.
- 4 Budżet** – zadanie, w którym uczniowie planują:
 - a. budżet projektu/działania.
 - b. możliwe sposoby zdobycia finansowania.

- 5 Minidziałanie** – zadanie edukacyjne, które ma realny finał w życiu szkoły (zaplanowane na lekcji, wykonane na kolejnej lub w przerwie pomiędzy lekcjami edukacji obywatelskiej) - prosta kampania społeczna na wybrany temat, happening, krótka gra korytarzowa na przerwę (na wybrany temat), ankieta wśród uczniów skutkująca podaniem lub podziękowaniem do dyrekcji szkoły, miniwarsztaty dla uczniów w klasie innego rocznika, wymiana ubrań/książek w szkole.
- 6 Ewaluację** – zadania, które uczą rzetelnie ewaluować pracę swoją i innych osób w grupie.
- 7 Świątowanie** – tak, umiejętność docenienia się i podziękowania za wspólną pracę też buduje ich kompetencje obywatelskie i społeczne, nie mówiąc o dalszej motywacji do pracy.

Jeśli decydujesz się na miniprojekt klasowy, proponuj takie aktywności, które dają uczniom 100% szansy na sukces – ich pole wpływu może być zdecydowanie większe, gdy chcą wpłynąć na zasady panujące w szkole, niż, gdy będą próbować, po analizie pracy ministerstwa, wpłynąć na cały system edukacji.

Jak skonstruować aktywizujące zadanie edukacyjne?

Planując zadania edukacyjne, proponujemy zwrócić uwagę na kilka aspektów, które pozwolą określić czy i na ile dane zadanie jest aktywizujące dla uczniów. Dobrze skonstruowane zadanie sprawia, że uczniowie uczą się poprzez działanie i refleksję, a rola wykładu jest ograniczona do niezbędnego minimum. Buduje to ich sprawczość i kompetencje, które wykorzystają podczas działań obywatelskich i projektów.

Zadanie edukacyjne, które aktywizuje uczniów:

1. Wprowadza ucznia w kontekst, nadając mu konkretną rolę.
2. Przedstawia problem, który wymaga rozwiązania.
3. Problem powinien być jak najbliższy życiu ucznia.
4. Daje jasne informacje, jakie kroki uczeń musi wykonać, by osiągnąć sukces.

Dodatkowo:

5. Zakładany rezultat pracy powinien pozwolić uczniowi na decyzyjność.
6. Kryteria sukcesu powinny zawierać elementy refleksji ucznia i samooceny oraz odnosić się zarówno do treści (trafność rozwiązania), jak i procesu (spełnienie założeń dotyczących np. współpracy).

W praktyce, zadanie może wyglądać tak:

Cel zadania:

1. Uczeń analizuje treść pod kątem jej wiarygodności.
2. Uczeń formułuje wypowiedź w oparciu o argumenty.

Element zadania	Przykładowa treść	Uwagi
Kontekst	Jesteś niezależnym analitykiem, który ma zweryfikować informacje na temat budowy nowego boiska na terenie osiedla.	Nadajesz uczniowi konkretną rolę, która określa wstępnie zakres pracy, jaką będzie musiał wykonać.
Problem	Otrzymałeś/aś do porównania opisy projektu z dwóch źródeł. Oba to pisma wystosowane przez mieszkańców osiedla, na którym ma powstać boisko, jednak ich treść się wzajemnie wyklucza. Oba pisma opublikowała lokalna gazeta. Twoja ekspertyza oceniająca, które pismo jest bardziej wiarygodne, ma pomóc radnym dzielnicy podjąć dalszą decyzję w sprawie przyszłości inwestycji.	Problem, który przedstawiasz odnosi się do potencjalnie realnej sytuacji - budowy na osiedlu. Konstruując zadanie możesz wykorzystać prawdziwe sytuacje z miejscowości, w której znajduje się szkoła.
Decyzyjność	• Podejmij decyzję i porównaj ją z decyzjami innych ekspertów. Sprawdź, jakie konsekwencje przyniosłaby decyzja odwrotna od tej, którą podjąłeś/podjęłaś.	Uczeń może podjąć decyzję podczas wyboru, które źródło jest wiarygodne. W tym przypadku decyzję opiera na podstawie własnej analizy.
Kryteria sukcesu	• jednoznaczna decyzja, który tekst jest wiarygodny. • co najmniej 3 kryteria wiarygodności użyte w raporcie. • rozmowa w parach, zawierająca elementy refleksji.	Rozmowa w parach to jedna z możliwych metod refleksji. Może to też być lista kryteriów do odhaczenia, zdanie podsumowujące do zapisania lub jedno pytanie kluczowe, które uczeń ma sformułować. Podsumowanie zadania powinno zawierać pytania pogłębiające dotyczące oceniania wiarygodności źródeł. Jeśli w klasie pojawiły się różne decyzje, analiza treści pod kątem karty oceny wiarygodności może już przebiegać na forum. Kolejnym etapem po tym ćwiczeniu może być zadanie z wykorzystaniem karty do analizy: rolki z Tik-Toka lub Instagrama, artykułu w gazecie, reklamy internetowej.

Pismo A

Obiecujemy, że będzie - radni za nowym boiskiem i rozczarowaniem mieszkańców

Wszyscy chcą, nikt się nie zgadza - tak można podsumować ostatnie burzliwe spotkanie mieszkańców osiedla Ratog z władzami gminy. Boisko ma powstać, ale nie tam, gdzie chcą mieszkańcy i nie takie, jak sobie wymarzyli. Zamiast nowoczesnej nawierzchni, wydzielonym mniejszym boiskiem dla dzieci i trasą dla rolkarzy, samorządowcy oferują powierzchnię betonową, ograniczoną do jednego boiska do koszykówki. Także lokalizacja stała się kwestią sporną, mieszkańcy wnioskowali, by boisko powstało w miejscu zlikwidowanego parkingu społecznego, niedaleko bloków, ale też w pobliżu parku, jednak urząd gminy przeznaczył na boisko teren w pobliżu skrzyżowania ulic gen. Maczka i Malczewskiego, na którym do tej pory był zaniedbany i często dewastowany przez samochody pas zieleni.

- Działka, o którą wnioskują mieszkańcy, zgodnie z uchwałą z dnia 20.10.2017 roku jest przeznaczona na budowę filii dziennego domu pobytu dla seniorów z naszej dzielnicy, którego budowa rusza w maju 2026. Dopiero teraz udało się uezbiarać kwotę, która wraz z funduszami unijnymi pozwala stworzyć nowoczesne miejsce odpoczynku i rehabilitacji seniorów. W tej chwili mamy pełną dokumentację i zgody na budowę. Rozumiem rozczarowanie mieszkańców Ratoga, którzy chcą mieć blisko atrakcyjny teren rekreacyjny, jednak boisko przy Maczka w tej chwili jest jedynym możliwym rozwiązaniem. Gmina nie dysponuje innymi wolnymi miejscami.

Z tą opinią stanowczo nie zgadza się Anna Kowalewska, mieszkanka Ratoga i jedna z inicjatorek budowy boiska.

- Radni twierdzą, że dzielnica nie ma terenów, ale zapominają wspomnieć, że tylko w ciągu ostatnich 5 lat sprzedali w ręce prywatnych inwestorów tereny o łącznej powierzchni 1,3 km². O tym, że dzielnicy przybywa mieszkańców, a brakuje infrastruktury mówimy od dawna. Nasze dzieci biegają za piłką i jeżdżą na rolkach między samochodami, bo szkolne boiska po lekcjach i w weekendy są zamknięte.

W tej chwili wydaje się, że sprawa jest przesądzona, zwłaszcza, że budowa filii domu dziennego pobytu rusza lada moment. Szkoda, że nie udaje się nam łączyć potrzeb najmłodszych i najstarszych mieszkańców dzielnicy na wzór Holandii, gdzie przedszkola i tereny rekreacyjne często są łączone z terenami domów opieki.

- Będziemy walczyć - mówią mieszkańcy - jeśli nie o boisko w tym miejscu, to takie zaprojektowanie go i wyposażenie, żeby choć częściowo odpowiadał na nasze potrzeby i zapewniał wszystkim bezpieczeństwo.

I temu rozwiązaniu, jako redakcja, będziemy kibicować.

Paweł Paczyński, Głos Ratoga

Pismo B

Dzielnica znowu okrada mieszkańców

Kolejne obrady i kolejny przewał. Tym razem miejscowi włodarze zabrali nam nie tylko działkę między blokami a parkiem, ale postanowili ją zabetonować wbrew woli mieszkańców. O budowie mówili wiele lat temu, ale sprawa przycichła do momentu, gdy zaczęliśmy się domagać zagospodarowania jej. Nagle, budowa ruszyła jak z kopyta. Jako mieszkaniowiec osiedla żądam, by zatrzymano obie "inwestycje" - budynku i boiska przy ruchliwym skrzyżowaniu i sprawdzenia, kto zarabia na tym przedsięwzięciu. Bo kto traci, wiadomo, my.

Chcę też dodać, że boisko przy Maczka to chory pomysł, jedno, że dzieciaki miałyby biegać przy skrzyżowaniu, to zabierają na to jedyny parking przy bazarze i jeszcze bardziej utrudniają mieszkańcom życie.

Żądam zablokowania budowy boiska i zrobienia w gminie wreszcie porządnego audytu, bo lewy interes czuć z daleka.

J.

Karta Oceny Wiarygodności Źródła

Oceń każdy element tekstu źródłowego według pytań pomocniczych. Użyj skali 0-5, gdzie 0 oznacza, że źródło nie jest w ogóle wiarygodne a 5, że jest całkowicie wiarygodnie.

Element wiarygodności	Pytania pomocnicze	Źródło 1 - ocena wiarygodności	Źródło 2 - ocena wiarygodności
Autor	1. Czy autor jest znany, czy anonimowy? 2. Czy można zweryfikować jego istnienie i kompetencje?		
Język	Czy w tekście przeważają fakty i dane, czy zwroty mające wzbudzić w czytelniku silne emocje? czy tytuł odzwierciedla treść?		
Wiarygodność	1. czy autor jest ekspertem w danej dziedzinie lub powołuje się na łatwych do zweryfikowania ekspertów? 2. czy podane są źródła przedstawionej wiedzy? 3. Czy przedstawiono wszystkie istotne fakty, czy potraktowano je wybiórczo lub przeinaczno? 4. czy pokazano różne punkty widzenia?		
Intencje	Jaki jest cel publikacji - informacyjny, interwencyjny, sprzedaż, trolling i/lub dezinformacja, przekonanie do prezentowanej sprawy?		
Suma punktów			
Rekomendacje			

Zobacz: scenariusze lekcji do eo

Karta Oceny Wiarygodności Źródła

Zdarza się, że konieczność wykonywania działań obywatelskich budzi niechęć, opór i brak poczucia sensu. Może mieć to związek z tym, że uczniowie i uczennice mają niechętny stosunek do zadań pozalekcyjnych i traktują to jako ingerencję w ich prywatny czas. U wielu ujawnia się też niechęć do systemu, nie tylko szkolnego, ale też państwowego i są przekonani, że ich praca nie przełoży się na realne zmiany. Spora część nie traktuje działań na rzecz innych jako wartości samej w sobie, nie widzą w tym zysku dla siebie.

Celem edukacji obywatelskiej jest takie **modelowanie postaw**, by młodzież tworzyła w sobie swój system wartości oparty o świadomość i odpowiedzialność społeczną. Oczywiście jest, że w tym wieku o tę dojrzałość często jest trudno. Dlatego opór młodych ludzi warto raczej traktować jako naturalny element pracy z grupą i wprowadzać temat stopniowo. Nie ma obowiązku wykonania zadań od razu, od pierwszego semestru nauki.

Możliwe przyczyny niechęci uczniów i uczennic:

- 1. Brak poczucia sprawczości** - do tej pory nie doświadczyli realnego sukcesu w relacjach oni-szkoła, oni-instytucje publiczne.
- 2. Brak poczucia sensu** - nie widzą, jak działania obywatelskie mogłyby się przełożyć na ich własną jakość życia.
- 3. Złe doświadczenia** - poprzednie ich zaangażowanie okazało się niczego nie zmieniać, być tylko "na papierze".
- 4. Brak wzorców** - nikt z dorosłych w ich bliskim otoczeniu nie angażuje się w kwestie społeczne.
- 5. Lęk** - mogą reagować niechęcią jako odpowiedzią na własny lęk przed oceną lub porażką.
- 6. Przeciążenie** - nadmiar innych zajęć lub po prostu inne plany na swój czas wolny.

Zamiast forsować działania, zostaw temat na jakiś czas i zastanów się, jak możesz z konkretną grupą pracować na postawach..

Żeby móc pracować na wartościach, trzeba je najpierw rozpoznać. Dlatego temat wartości powinien być obecny od pierwszej lekcji, bez oceniania ich. Jak to zrobić?

Scenariusz lekcji o wartościach

Czas trwania elementów ćwiczenia należy dostosować do aktualnych możliwości prowadzenia dyskusji przez klasę.

45 minut

“Kodeks wartości w Szkolnym Budżecie Partycypacyjnym”

Cel zadania:

1. uczeń/uczenica rozumie, że działania obywatelskie opierają się na wspólnych wartościach
2. uczeń/uczenica odróżnia wartości osobiste od wspólnotowych
3. uczeń/uczenica uzasadnia wybory etyczne w kontekście dobra wspólnego

Wprowadzenie 5 minut

Nauczyciel lub nauczycielka dzieli klasę na mniejsze grupy (najlepiej 3-osobowe). Wprowadza ćwiczenie: wyjaśnia krótko czym jest Szkolny Budżet Partycypacyjny, następnie wyjaśnia, że w tym ćwiczeniu uczniowie i uczennice wcielą się w członków samorządu uczniowskiego i przygotowują kodeks etyczny, który pomoże oceniać, które projekty są dobre dla społeczności szkolnej.

Grupy dostają listę wartości dla każdej osoby w grupie:

**Innowacyjność I Szacunek I Równość I Bezpieczeństwo I Uczciwość I Piękno I
Wolność I Odpowiedzialność I Kreatywność I Współpraca I Zrównoważony rozwój I
Empatia I Otwartość I Sprawiedliwość I Pamięć I Tolerancja I Zdrowie I Prawda**

Wartości osobiste 5 minut

Uczniowie i uczennice czytają listę wartości i zaznaczają 5 tych, które są dla nich ważne osobiście.

Podobieństwa i różnice w wartościach 7-10 minut

Członkowie grupy porównują swoje listy i prowadzą rozmowę dlaczego wybrali akurat te wartości (dlaczego ta wartość jest dla ciebie ważna w życiu, co ona dla ciebie oznacza).
Wnioski w rozmowy zapisują w 2-3 zdaniach.

Wartości grupy

 10 minut

Członkowie grupy zastanawiają się wspólnie, które z wybranych przez nich lub z puli ogólnej wartości mogą być ważne dla społeczności szkolnej. Grupa wybiera wspólnie 6 wartości, które będą stanowiły podstawę oceny projektów. Do każdej wybranej wartości zapisują po 2 zdania uzasadnienia.

Wartości, które wybrali wspólnie, mogą się różnić od ich wartości osobistych.

Dyskusja

 10 minut

Grupy prezentują swoje kodeksy w formie wspólnej dyskusji, na temat różnic i podobieństw. Nauczyciel moderuje rozmowę na temat różnicy, pomiędzy wartościami osobistymi, a ogólnospołecznymi.

Działanie a wartości

 5 minut

Nauczyciel czyta i prezentuje listę przykładowych tematów projektów. Uczniowie przypisują do nich poszczególne wartości ze swoich kodeksów. Jeden projekt może realizować kilka różnych wartości. Każda grupa zaznacza w swoim kodeksie, czy dana wartość zostałaby zrealizowana przez któryś z projektów.

- a. pokój ciszy dla uczniów
- b. szkolna drukarka 3d
- c. mural na ścianie szkoły
- d. szkolny piknik z atrakcjami dla uczniów i uczennic
- e. zajęcia z jogi dla chętnych osób
- f. ławka solarna z wifi i przyłączem do ładowania telefonów
- g. samoobsługowa stacja naprawy rowerów
- h. gry planszowe na szkolnym korytarzu

W podsumowaniu ćwiczenia nauczyciel zwraca uwagę, jak system wartości może wpływać na konkretne rozwiązania oraz jak różne możemy mieć systemy wartości (ale nie ocenia ich). Podana lista wartości lub przykładów projektów do budżetu mogą być wykorzystywane w kolejnych ćwiczeniach, nadbudowując na nich kolejne umiejętności.

Powrót do działań obywatelskich

Kolejnym etapem wprowadzania działań obywatelskich może być rozmowa o wybranych lub wszystkich działaniach pod kątem:

- co zyskuje osoba wybierająca to działanie?
- co zyskują inni?
- do jakich wartości to działanie się odnosi?

Scenariusz lekcji o działaniach obywatelskich

 45 minut

“Na co mamy wpływ”

Cele zadania:

1. Uczeń analizuje swoje otoczenie pod kątem potrzeb i wyzwań
2. Uczeń przypisuje do wyzwania osoby lub instytucje, które mogą mieć wpływ na rozwiązanie problemu
3. Uczeń przedstawia, na które problemy lokalne może odpowiedzieć samodzielnie, korzystając z kart działań obywatelskich lub formułując własne działanie.

Wstęp **10 minut**

Nauczyciel wprowadza temat działań obywatelskich i dzieli klasę na grupy 4-osobowe.

 30 minut

Każda grupa otrzymuje kartę analizy okolicy i/lub miejsca zamieszkania. Jeśli jest to możliwe, do karty analizy dołącz mapę okolicy lub poproś o oznaczenie miejsc na mapach google.

Krok 1.

Odpowiadają na pytania z kart analizy okolicy.

Krok 2.

Na podstawie karty analizy formułują, które miejsce - wymaga usprawnienia, jego pełne lub częściowe usprawnienie jest możliwe w ramach działań społecznych uczniów, a zmiana poprawi komfort życia uczniów i pozostałych mieszkańców.

Swoją decyzją grupy dzielą się na forum.

Krok 3.

Na **plakacie** z listą działań obywatelskich lub flipcharcie grupy zapisują miejsca i działania, które można wykonać jako listę propozycji.

 5 minut

Klasa głosuje, w jaki sposób chce wykorzystać te propozycje:

- a) w ramach działań obywatelskich (jeden problem rozwiązuje kilka osób w ramach swoich - zróżnicowanych - działań)
- b) w ramach projektu (związują się wstępne grupy osób zainteresowanych danym tematem).

Karta analizy okolicy

Nazwij miejsca w Twojej okolicy, które:

1. Są bezpiecznym i przyjemnym miejscem spotkań dla młodzieży, gdy jest ładna pogoda.
2. Są bezpiecznym i przyjemnym miejscem spotkań dla młodzieży, gdy jest zimno lub pada deszcz.
3. Są miejscem, gdzie można się udać, żeby poprosić o pomoc bezpiecznych i przyjaznych dorosłych.
4. Są miejscem, gdzie za darmo lub symboliczną opłatę można uprawiać sport.
5. Są miejscem, gdzie za darmo lub symboliczną opłatę można rozwijać zainteresowania.
6. Są miejscem, które jest ładne i otwarte dla wszystkich mieszkańców.
7. Są miejscem, z którego jesteś dumny/a jako mieszkaniec okolicy.

Nazwij miejsca w Twojej okolicy:

1. W których brak latarni, chociaż są potrzebne.
2. W których brakuje koniecznej infrastruktury np. chodnika, przejść dla pieszych.
3. W których nie ma ułatwień dla osób z niepełnosprawnościami.
4. W których teren jest zniszczony, zaniedbany, wymagający remontu lub posprzątania i odświeżenia.
5. W których lepiej nie bywać ze względów bezpieczeństwa.

Na podstawie powyższych odpowiedzi, odpowiedz:

1. Czego, Twoim zdaniem, najbardziej brakuje w okolicy?
2. Które miejsce wymaga niewielkiego wsparcia i kosztów, by było lepsze niż jest?
3. Które miejsce można usprawnić w ramach działań obywatelskich - np. podania, kontaktu z mediami, kontaktu z lokalną władzą, organizacji obchodów święta/rocznicy, kampanii społecznej, zbiórki, wolontariatu, udziału w konsultacjach społecznych itd.
4. Które miejsca można usprawnić w ramach projektu grupowego?

W przypadku uczniów i uczennic nastawionych bardziej na cele osobiste niż ogólne oraz na planowanie konkretnej ścieżki kariery, warto powiązać działania obywatelskie z celami zrównoważonego rozwoju, które w tej chwili są stałym elementem rozwoju firm z każdej branży. Te zadania powinny być poparte konkretnymi przykładami z lokalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych firm.

Działania obywatelskie a kalendarium szkoły

Jeśli jest to możliwe, proponuję powiązać działania obywatelskie nie tylko z konkretnymi działami podstawy programowej, ale też życiem szkoły i społeczności lokalnej.

Pozwoli to uporządkować i zacieśnić współpracę z innymi osobami, które są naturalnymi sojusznikami działań – opiekunami samorządu uczniowskiego i kół wolontariatu oraz osobami z zewnętrznych instytucji, które mogą być zaangażowane w działania.

Przykładowo:

W pierwszym semestrze zapraszam do działań obywatelskich wszystkie osoby, które są zainteresowane:

- wzięciem udziału w debacie lub dialogu - które organizują uczniowie wraz z samorządem uczniowskim
- wzięcie udziału w spotkaniu rady gminy - ze względu na kalendarz obrad rady
- przygotowaniu obchodów ważnego wydarzenia - w tym semestrze uczniowie postanowili zorganizować Maraton Pisania Listów Amnesty International, planują też samodzielnie zorganizować Dzień Pamięci Ofiar Stanu Wojennego.
- zostaniem wolontariuszem - uczniowie wybierają m.in. Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy i Szlachetną Paczkę. Poza tym działają lokalnie, przy stałej współpracy z lokalną fundacją wspierającą osoby w kryzysie bezdomności.
- wzięciu udziału w szkolnych wyborach - wybory do samorządu uczniowskiego w niektórych szkołach odbywają się w pierwszym semestrze.

Podział działań obywatelskich na "partie" jest pomocne także dla uczniów, zwłaszcza tych, których przytłacza zbyt długa i jeszcze zbyt abstrakcyjna dla nich lista wszystkich działań.

Dialog, gdy klasa milczy

To, czy klasa jest chętna do dialogu na lekcji zależy w równym stopniu od ich kompetencji, atmosfery na lekcji i kultury szkoły. Celem edukacji obywatelskiej jest kształtowanie tych wszystkich trzech obszarów, na szczęście przy współpracy z resztą grona pedagogicznego i dyrekcją.

Są klasy, których “rozgadanie” zajmuje więcej czasu, zwłaszcza, jeśli duża część grupy nie ma takich kompetencji i nie tylko nie nawykła do formułowania czy wyrażania opinii, ale też nie czuje takiej potrzeby.

Tak naprawdę każde zadanie edukacyjne, które jest angażujące (wymaga analizy, podjęcia decyzji itd), wspiera dialog, nawet jeśli najpierw jest on zdawkowy i bardziej pisemny niż werbalny. Proces pomiędzy *nie mam zdania lub moje zdanie jest oparte na silnych emocjach przez porozmawiamy, nawet jeśli się różnimy w poglądach aż po mogę zmienić zdanie, jeśli mam przed sobą nowe dane i fakty*, bywa niezwykle długi. W wielu przypadkach, jego finału nigdy nie zobaczymy, z różnych powodów nie będzie on możliwy lub nasi uczniowie będą już dawno dorośli.

Być może w niektórych klasach nigdy nie zobaczysz gorącej, ale opartej na szacunku dyskusji, ale to nigdy nie było celem. Jest nim przekazanie uczniom bazowych umiejętności, na których będą mogli budować swój światopogląd i świadomość społeczną w przyszłości. Bez tej bazy, być może dla wielu nigdy nie będzie to możliwe.

Jak świadomie wspierać dialog?

1. Wprowadzaj elementy aktywnego słuchania jako osobne ćwiczenia np. parafrazy, podsumowania i formułowania pytań pogłębiających.
2. Nie pozwalaj na ocenianie osoby, oceny mogą dotyczyć zachowań.
3. Korzystaj z materiałów dotyczących mediacji szkolnych lub, jeśli istnieje, instytucji szkolnego mediatora.
4. Zaczynaj od tematów neutralnych, prostych, wg metody spiralnej uczenia.
5. Używaj komunikatu ja.
6. Wykorzystaj pracę w parach i ocenę koleżeńską do budowania kompetencji komunikacyjnych.
7. Skorzystaj z rzetelnych gotowych materiałów.
8. Moderuj dyskusję i reaguj na łamanie jej zasad.
9. Ucz oddzielania faktów od opinii.
10. Ucz jak bronić się przed dezinformacją i manipulacją w rozmowie.
11. Monitoruj postępy uczniów – obserwuj ich aktywność, zaangażowanie i inicjatywy.

Zobacz: jak rozmawiać z uczniami o poglądach

Jak monitorować postępy uczniów

Komentarz metodyczny dość szeroko opisuje zasady monitorowania postępów uczniów. Dla wielu nauczycieli najtrudniejszym momentem jest odejście od monitorowania tego, co najprostsze, czyli wiedzy, do monitorowania umiejętności i zaangażowania.

Z pewnością pomaga w tym świadome konstruowanie zadań edukacyjnych pod kątem umiejętności i określenie kryterium sukcesu dla kluczowych umiejętności. A także uświadomienie sobie, że nie każde zadanie musi być ocenione przez nauczyciela oceną w dzienniku – ustna informacja zwrotna, krótka rozmowa, ocena koleżeńska i samoocena są równie istotne. Monitoring postępów jest też po prostu elementem lekcji, gdy uczniowie prezentują efekty swojej pracy.

Dla części nauczycieli portfolio jest narzędziem nie tylko do monitorowania działań obywatelskich, ale do stałej pracy na lekcji. Wybierają wówczas te kluczowe 3-4 zadania edukacyjne w semestrze, które pozwalają sprawdzić postępy uczniów i ich samoocenę, a ich treści wyposażają uczniów w kompetencje kluczowe.

Ważne:

Ani samoocena, ani ocena koleżeńska nie muszą być długie.

W przypadku samooceny może wystarczyć prosty formularz:

- a. na ile spełniłem/am kryteria sukcesu?
- b. powinienem/powinnam poprawić...
- c. co robię już bardzo dobrze?

Może to być też metoda tak/nie/częściowo lub skala pewności od 0 (całkowicie niepewny/a) po 10 (ekspert).

Ocena koleżeńska może być równie lakoniczna:

- a. co jest dla mnie zrozumiałe w twojej pracy
- b. czego nie rozumiem, co wymaga poprawy
- c. co możesz pogłębić

lub

Mam jedno pytanie...

To było najlepsze...

Czasem im prostszy formularz oceny, tym lepszy, bez względu na to, jaką technikę ostatecznie wykorzystamy. Dobrym rozwiązaniem jest wybranie jednej, która dzięki ćwiczeniom, stanie się dla uczniów intuicyjna.

Zobacz: portfolio

Zobacz: ocenianie

Monitorowanie projektów

Monitorowanie projektu to wyzwanie samo w sobie – wielu jednocześnie wydaje się być sztuką. Ale monitorowanie nie oznacza przecież ani całkowitej kontroli, ani pracy za uczniów – to ich proces i ich, lepsze lub gorsze efekty. Rolą nauczyciela jest sprawdzanie co jakiś czas, czy grupa wymaga wsparcia, czy jej harmonogram nie jest zagrożony i jak można zmodyfikować prace, by były efektywne. Portfolio, do którego uczniowie wkładają podobne do siebie formularze, matryce i sprawozdania bardzo to ułatwia. Tak samo jak lekcje przeznaczone w całości lub częściowo na konsultacje.

Najprostsze formy konsultacji, poza rozmową, mogą zawierać zestaw pytań, z którymi uczniowie podchodzą. Może on wyglądać np. tak:

1. Jakie pytania chcę zadać nauczycielowi/nauczycielce?
2. Koncepcja projektu - czy potrzebujemy wsparcia? W czym jest problem?
3. Praca w grupie - czy potrzebujemy wsparcia lub mediacji? Czy potrzebujemy zmian w podziale zadań, jeśli tak, to których?
4. Harmonogram projektu - czy pracujemy zgodnie z harmonogramem? Gdzie widzimy zagrożenia?
5. Wykonanie projektu - co chcemy zmienić i jak to zrobimy? Czego potrzebujemy od nauczyciela/ki?

Lekcje konsultacyjne mogą być też momentem dzielenia się dobrymi praktykami i szukaniem rozwiązań problemów z innymi uczniami, zanim grupa przyjdzie po pomoc do nauczyciela.

Edukacja obywatelska to przede wszystkim dialog, podsycany tematami z poszczególnych działów i prowadzący do działań i realnych zmian. Uwalnia nas, nauczycieli, od przeładowanych wymagań odnoszących się do wiedzy i równoważy ją szeregiem umiejętności kluczowych dla dalszego rozwoju uczniów w ich życiu społecznym i obywatelskim – teraz w szkole i długo poza jej murami. Mam nadzieję, że uczenie jej przyniesie Ci dużo satysfakcji.

Patronat honorowy

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

FUNDACJA

Fundacja

Materiał sfinansowano
ze środków Fundacji PZU
oraz Fundacji PKO Banku
Polskiego